

TÜRKİYE'DE PLASTİK SANATLAR EĞİTİMİ ÜZERİNE

Muammer ÇAKI
Münevver ÇAKI***

Türkiye’de plastik sanatlar eğitimi batıya göre çok kısa bir geçmişe sahiptir. Batıda sanatın ve sanat eğitiminin gelişimi, yüzyıllar süren bir evrim sürecinden sonra, özellikle sanayi devriminin sonrasındaki gelişimle bugünkü düzeyine ulaşmıştır. Türkiye’de batılı anlamda çağdaş sanatın gelişimi Osmanlının son döneminden bu yana en fazla 150 yıla yakın bir sürece dayanır. Çağdaş sanat eğitimi de Cumhuriyet sonrasında tarihlemek doğru olacaktır.

Plastik sanatlar eğitimi, öncelikle genel anlamda eğitimi etkileyecek ve değişimi sağlayacak faktörler açısından, sonra da eğitimin üç boyutu olan; öğretilen konu-eğitici-öğrenci açısından ele almak yerinde bir yaklaşım olur.

Türkiye’de plastik sanatlar eğitiminin değil, bütün eğitim sisteminin ve anlayışının genel bir sorunu: “ÖZGÜR ve BİLİMSEL-DÜŞÜNCE” nin gerçek anlamda benimsenip egemen kılınmasıdır. Bu çağdaş eğitimin bir gereğidir. Öğrenciye; çok yönlü düşünen, düşündüklerini aktarabilen, başkalarının düşüncelerini olduğu gibi kabul etmeyen bir kişilik kazandırılmasının gereğidir.

Türk eğitim sistemi, öğrenciye bilgi yüklenmesini amaçlayan bir sistemdir. Bu şekilde yetişen kişilerin büyük çoğunluğu mezuniyet sonrasında edilgen konumdan çıkamamaktadır. Edilgenlik ise eğitimin en büyük sorunlarından biridir. Özellikle plastik sanatlar eğitimi için büyük engel oluşturur. Çünkü; bilindiği üzere, plastik sanatlar eğitimi öğrencide yaratıcılığı, yenilikçiliği, duyarlılığı hedefler. İlkokuldan üniversiteye kadar aynı sistemde yetişen öğrencinin içinde bulunduğu kapalı yapıyı yıkararak, yaratıcı ve sorgulayan bir eğitim sürecinde başarılı olması ise çok zordur.

1- Öğrencinin yalnızca aktarılanı alıp, edindiği bilgilerin doğruluğunu veya yanlışlığını düşünmeden, olayları, yaşamı

** Yard.Doç., Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Öğretim Üyesi.

sorgulamadan anlaması, yorumlaması ve bunları yaratıcı bir biçimde ortaya koyması pek olası değildir. Böyle olmazsa yapılan işler bilinçten ziyade sadece sezgiye dayalı olacaktır.

2- Plastik sanatlar eğitiminin amaçlarına ulaşabilmesi için öncelikle önüne koyması gereken hedeflerden birisi budur; “Kişiyi anlamaya, sormaya, sorgulamaya alıştıran, kendi kendine karar verme yetisi kazandıran ÖZGÜR DÜŞÜNCE nin yaratılması.”

3- Aktarmacı eğitim sistemine alışmış öğrenciyi bu kalıpların dışına çıkmaya zorlamak gerekmektedir. Çünkü verileni almaya ve aktarmaya alışmış olan öğrenci, varolanı yansıtıcı değil de oluşturucu, kişinin yaratıcı gücünü, hayal gücünü ölçen sorular karşısında bocalamaktadır. Sorun öğrencinin yaratıcı olmayışından değil, böyle bir yöneme alışmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu olay plastik sanatlar eğitimi veren kurumların yetenek sınavlarında belirgin olarak görülmekte ve sıkıntı yaratmaktadır.

Bu sorun nasıl aşılabilir?

Edilgen eğitim tarzı yalnızca okul için değil, okul öncesi eğitimi de kapsamaktadır. Türkiye’de doğu toplumlarının genel özelliği olan otoriter anlayışın varlığı ve ağırlığı, mistik baskıları bilinmektedir. O halde genel olarak çocukluktan itibaren, bu otoriter anlayışla yetiştirilen insanlar nasıl etken hale getirilebilir? Kendi kendine üretebilen, kendisini ve çevresini yenileyen hale getirilebilir?

Şüphesiz tek boyutlu ele alındığında çözümü zor bir konudur. Bu sorun çözümlenmedikçe sanat eğitimi tam olarak amacına ulaşamayacaktır. Bu konuda sanat eğitiminin ve eğitimcisinin yapabileceği;

Teknik bilgilerin verilmesi, becerilerin geliştirilmesinin yanısıra öğrencinin yaşam ufkunu ve kalıplarını genişletmek, duyarlılığını arttırmak, kendisini çözümlemesini teşvik etmek ve farklı bir gözlem yeteneğine sahip olmasını sağlamaktır.

Tüm bu olumlulukların gerçekleşebilmesi için iyi bir motivasyon gereklidir. Çünkü ülkemizin sosyal yapısı içinde öğrenciyi batı kalıpları içinde değerlendirerek yaklaşmak, yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı sonuç getirmemektedir.

Batı normunda üniversitede eğitimci-öğrenci iletişimi farklıdır. Herkes sorumluluğunun farkındadır. Öğrenci yapması gerekenin bilincindedir. Sosyal yapı ve anlayış bunun böyle olmasını sağlamıştır. Bizde ise sistem böyle değildir. Dolayısıyla eğitimcinin öğrenciye batı kalıpları içindeki yaklaşımını, çoğunlukla öğrenci değerlendirememekte, eski alışkanlığını kırıp kendini geliştirme yolunu bulamamaktadır. İkinci yöntem ise sıkça rastlanan müdahaleci, sınırlayıcı anlayıştır ki bu öğrencinin edilgen konumunun sürmesini sağlamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta “Güdüleme” ile “Gütme” yi birbirine karıştırmamaktır.

Öğrenciye gereken değerin verilmesi, motivasyonun sağlanmasında önemli bir faktördür. Öğrenci, eğitimci ile olan iletişiminde kendisine değer verildiğini hissettiği anda gerekli motivasyonu almış demektir. Bu da ondaki yaratıcı gücü ve kendini aşma isteğini harekete geçirecektir. Aksi durumda öğrenci içine kapanmayı yeğlemekte ya da birşey olmamakta direnmektedir.

Çağımız koşullarında “DUYARLILIK” plastik sanatlar eğitimini ilgilendiren önemli konulardan biridir. Hızla gelişen teknoloji, şehir merkezlerinde yoğunlaşan yaşamın temposunun yüksekliği ve karmaşıklığı, iletişim araçlarının dünyaya egemen olmasıyla yaşanan bilgi bolluğu ve bombardımanı insanın kendisine ve çevresine yabancılaşmasını beraberinde getirmektedir.

Yabancılaşmanın getirdiği kavram ise duyarsızlıktır. Özellikle kitle iletişim araçlarının az zamanda, çok fazla bilgiyi, çok hızlı aktarma tarzı, insanları göreceli bir bilgilenme sürecine sokuyor. Ancak geriye bakıldığında görüntüler uçup gidiyor, ardarda yüklenen bilgi zihinlerden hemen siliniyor. Aşırı yüklenmiş zihinlerin çözülmesi sonuçta insanların ilgisizliğini ve kayıtsızlığını getiriyor.

Yaşanan duyarsızlaşma süreci evrensel bir konudur. Bu konuda sanatçılara ve sanat eğitimcilerine büyük görev düşmektedir.

Duyarlı sanatçı toplumun motorudur diyebiliriz. O herkes için itici güçtür. Toplumdaki potansiyel güçlerin harekete geçmesi gözlerdeki duyarsızlık perdesinin kaldırılması, sanatçının duyarlılığı ile yakından ilgilidir.

Sanat eğitiminde “duyarlılık”, üzerinde durulması, dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Duyarlılık, kişinin sınır kabul etmeyen düşünce yapısıyla ve sezgisel yoğunlaşmasıyla ilişkilidir.

Daha önce belirtildiği gibi Türk eğitim sisteminde, eğitim olgusunun dayandığı üç boyut olan; “öğrenci-egitici-öğretilen konu” içinde ağırlık her zaman öğretilen konu üzerinde olmuştur. İkinci konumda eğitici, en son konumda öğrenci vardır.

Batının 70’li yıllardan sonra üzerine eğildiği öğrenci boyutu, bizim de farklı biçimde ele almamız gereken bir konudur. Buna hem bireysel hem de toplumsal anlamda gereksinim vardır.

Plastik sanatlar eğitiminde öğrenci, sürekli soru sorma alışkanlığı kazanmış, soruların yanıtlarını verilen bilgilerden çıkarmaya çalışan, her zaman daha fazla bilgiye gereksinim duyan, araştıran bir kişilik olmalıdır. Öğrencinin gözlemlene, eleştirme, yorumlama ve tartışma yetenekleri geliştirilmelidir. Bugün için öğrenci boyutunda sıkıntı çekilen konular bunlardır. Edilgen kalıpların dışına çıkmayan öğrencinin yaratıcı gücü baskı altındadır, doğal olarak da verimi düşüktür.

Öğretilen konu boyutunu, ülkenin kültürel durumu ve insan faktörünü düşünerek ele almakta fayda vardır. Bugün sanat eğitiminde, usa dayalı söylemsel bir yöntem mi yoksa görsel-sezgisel bir yöntem mi uygundur tartışması sürmektedir. Ancak bunlardan yalnızca birine dayalı bir yöntem yeterli olmayabilir. Her ikisinin de dengeli bir oranda yer aldığı bir eğitim anlayışı istenen amaçlara ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Sadece uygulamalı derslerle veya teorik derslerle sanat eğitimini aktarabilmek mümkün değildir. İkisi birbirini tamamlamaktadır. Teorik derslerin, öğrencide bir bilinç oluşturmada, düşünen, sorgulayan, duyarlı bir kişilik oluşturmada büyük önemi vardır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için derslerin kesinlikle nakilci değil, yorumcu tarzda olması, öğrenciyi ezber yerine anlamaya sevketmesi gereklidir. Eğer konu anlaşılıyorsa, öğrencide ham olarak kalmakta, teorik dersleri çoğunlukla zorunluluk olarak görmektedir. Bu da eğitimin ayaklarının birbirinden kopuk olmasına, bilgi ziyanına sebep olmaktadır. Uygulamalı dersler öğrencinin yaratıcı hayal gücünü ve becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Teorik derslerin desteği sonucu daha iyiye götürecektir.

Ayrıca derslerde öğrenciyi sürekli aktif-katılımcı yönetime teşvik etmekte yarar vardır. Öğrenci neden-sonuç ilişkisini kendi kendine düşünmeye başladığında ders tek yönlü olmaktan çıkar yaşanır hale dönüşür, anlamaya yönelik hale gelir.

Eğitimci, sistemle öğrenci arasında köprü konumundadır, dersin içeriğini ve uygulama yöntemini kendisi de belirleyebilmektedir. Burada eğitimcinin kalitesi önem kazanıyor. Çünkü eğitimcinin eğitim alanını ve yöntemini belirlediği noktada, onun eğitici yanı, konuyu iletme yanı üzerinde durmak gerekir. Özellikle sezgiye dayalı sanat eğitiminde eğitici-öğrenci iletişimi çok önemlidir. Zaten ortada pozitif bilimlerde olduğu gibi somut ve ölçülebilir bilgiler yoktur. Sezgisel birikimlerin aktarılması, öğrencinin motive edilmesi, bilinçlendirilmesi tamamiyle iletişime bağlıdır. Eğitimci gerekirse her öğrenciyle ayrı kodda iletişim kurmak zorundadır. Batı normunda, "bu öğrencinin sorunu" diyen bir yaklaşım hedefine ulaşamaz. Eğitimci, karşısında edilgen tarzda yetişerek gelen bir öğrenci olduğunu unutmamalıdır.

Sanat eğitiminde eğitimciler, farklı anlayışlardan ötürü, eğitim sürecini genellikle kendi birikim ve tecrübelerine dayalı olarak sürdürmeyi yeğlemektedirler. Aralarında bu konuda sürekli bir iletişim, bağ yoktur. Bu durum da yerine göre eğitimcinin yapısına bağlı bir eğitim sürecini, kişiselleşmeyi getirmektedir. Tarz farklılıklarının, yaklaşım farklılıklarının bu sonucu doğurduğu söylenebilir. Aslında sanat eğitimi veren kurumlarda, asgari müştereklerde bir eşgüdüm içinde kısa ve uzun vadede eğitim hedeflerinin, ilkelerinin tartışılıp belirlenmesine ihtiyaç vardır. Keza periyodik dönemlerde de saptanan hedeflerin gerçekçi olup olmadığının veya ne kadar gerçekleştirilebildiğinin gözden geçirilmesi gerekir. Bu olaydaki katılımcılık genel bir birlikteliği, eğitim süreçlerinin birbirini tamamlayacak tarzda devamını sağlar. Örneğin en azından herhangi bir konunun farklı sınıflarda farklı eğitimciler tarafından tekrar tekrar verilmesini önler. Karşılıklı bilgi aktarımı, tecrübe aktarımını getirir. Plastik sanat eğitimi veren kurumlarda belli gelenekler, eğitim anlayışının oluşmasına ve oturmasına yardımcı olur.

Türkiye'deki plastik sanatlar eğitimi üzerine açıklanmaya çalışılan bu görüşler eğitimin genel mantığını irdeleyen ve bütününe kapsayan görüşlerdir.